

MAG 2727 as

Bastrup, C
—
Flaaden

F L A A D E N

A F C. BASTRUP

VED de Søværnslove, der er vedtaget i Tiden siden Aarhundredskiftet, er Organisationen af Flaadens Ledelse undergaaet adskillige Forandringer. Det vilde føre for vidt at komme ind paa alle disse eller paa Organisationen i Almindelighed; her skal kun et enkelt Forhold berøres, da det har spillet og har maattet spille en meget væsentlig Rolle for hele Flaadens Liv. Det drejer sig om Forholdet mellem Flaadens højeste egentlig militære Myndighed, *Viceadmiralen*, og den højeste administrative Myndighed, *Direktøren for Marineministeriet*, begge naturligvis underlagt Marineministeren, der som Medlem af Regeringen er ansvarlig over for Rigsdagen og derfor maa være den øverste Myndighed i alle Sager, der vedrører Søværnet.

Ifølge den ved Aarhundredets Begyndelse gældende Søværnslov af 1880 var Viceadmiralen »Chef for Søofficerskorpset og Flaadeinspektør«. Som Chef for Søofficerskorpset bestemte han Søofficerernes Udkommandoer, men Direktøren foreslog Ministeren, hvilke Skibe der skulde udrustes, og hvor længe; som Flaadeinspektør kunde Viceadmiralen holde sig paa det rene med den Uddannelse, som Personellet havde faaet paa Togterne med de udrustede Skibe, og indgive Rapport derom til Ministeriet, i Realiteten til Direktøren, og selv blev han af og til udkommanderet som Eskadrechef, men anden Indflydelse havde han ikke paa Personellets Uddannelse. Materiellets Anskaffelse, derunder Valg af Skibstyper, og Maaden, hvorpaa det holdtes kampberedt, varetoges af Direktøren og de under denne liggende Myndigheder. Naar under alvorlige Forhold Flaaden skulde udrustes med en eventuel Kamp for Øje, var det antagelig Meningen, at Viceadmiralen skulde lede den, men hverken Loven eller Viceadmiralens Instruks indeholdt dog noget derom.

Forholdet mellem de to Myndighedsomraader forandredes ved Søværnsloven af 1909, der bestemte, at Viceadmiralen er »kommanderende Admiral og Generalinspektør for Søværnet«, og under ham sorterer »Flaadens Stab«, der skal være Søværnets Hovedorgan for Krigsforberedelsen og samarbejde med Hærens Generalstab. Det fremgaar allerede af Benævnelserne, at Viceadmiralen nu maatte faa større Indflydelse end hidtil baade paa Personellets militære Uddannelse og paa Materiellets Krigsberedskab, og Aarsagen til denne Forandring angaves i Bemærkningerne til Lovforslaget at være den, at

den tidligere Ordning, »der i øvrigt skrev sig fra Aaret 1848, ikke tilstrækkelig sikrer Ministeren Støtte af den militære Sagkundskab, en Mangel, der maa anses for særlig fremtrædende, naar, som Forholdet var nu, Flaade og Hær styres af en fælles Forsvarsminister, der ikke kan ventes at være sagkyndig paa begge Værns Omraader«. Det udtales saaledes i disse Bemærkninger tydeligt og rigtigt, at det er Viceadmiralen, der repræsenterer den militære Sagkundskab, idet han som den i Anciennitet ældste Søofficer maa forudsættes at have tjent sig op gennem alle Graderne og paa tilfredsstillende Maade have udfyldt højere Kommandoposter som Chef og Eskadrechef.

Ved Søværnsloven af 1922 blev Forholdet atter forandret, uden at der dog i Bemærkningerne til Lovforslaget gives nogen Begrundelse for Forandringen; en for Hær og Flaade fælles Forsvarsminister var der stadig. Den nye Lov bestemte: »Viceadmiralen er Flaadeinspektør og designeret til, naar Flaaden sættes paa Krigsfod, at varetage Ledelsen af udrustet Flaademateriel«. Den tidligere, under Viceadmiralen liggende Flaadestab blev nu afskaffet og erstattet med »Marinestaben«, der var umiddelbart underlagt Marineministeriet, det vil sige Direktøren. Marinestaben skulde ligesom før Flaadestaben være Hovedorgan for Krigsforberedelsen, nu altsaa under Direktørens Overledelse; men naar Flaaden blev sat paa Krigsfod, skulde Viceadmiralens Ledelse af de udrustede Skibe foregaa gennem Marinestaben, der da skulde underlægges ham som hans Stab. Viceadmiralens Indflydelse paa Personellet og Materiellets Forberedelse i Fredstid til Virksomheden i Krigstid blev saaledes atter formindsket omtrent lige saa meget, som den var blevet forøget i 1909. Der maa altsaa have vist sig Mangler ved Ordningen af 1909, og de kan antages i Hovedsagen at skyldes det uhensigtsmæssige i, at den, der havde Ansvaret for Flaadens Tilstand — Viceadmiralen —, og den, der fordelte de ved Finansloven tilstaaede Midler — Direktøren — ikke var den samme Person.

I Fredstid er det Direktøren, der personlig forelægger alle Flaadens vigtigere Sager for Ministeren, hvorfor han ganske naturligt bliver Ministerens nærmeste Raadgiver og derved den, der, naar politiske Hensyn ikke gør sig gældende, leder alle Flaadens Anliggender inden for de ved Budgettet givne finansielle Rammer og ikke alene har Administrationen af, men ogsaa Kommandoen over Flaaden; i Krigstid, eller naar Flaaden sættes paa Krigsfod, var det baade ifølge Loven af 1909 og Loven af 1922 Viceadmiralen, der skulde overtage Ledelsen af det udrustede Flaademateriel. En saadan Skiften af Ledelsen med de deraf flydende Ændringer i Ledelsesorganisationen kan ikke være heldig netop paa et Tidspunkt, hvor der skal handles hurtigt og

uden Vaklen, saaledes som Tilfældet sandsynligvis vil være, naar Flaaden sættes paa Krigsfod.

Ved Søværnsloven af 1932 blev Forholdet ændret paa den Maade, at Viceadmiralen er »Chef for Søværnskommandoen« og tillige Direktør for Marineministeriet. Det skulde derefter være den Mand, der maa antages at have den bedste sømilitære Uddannelse og Erfaring og at repræsentere den højeste sømilitære Sagkundskab, der ogsaa blev Ministerens nærmeste Raadgiver, og det blev den samme Mand, der i Fredstid leder Flaadens Forberedelse til Krig, som i Krigstid skal lede Flaaden og følgelig har hele Ansvar for Flaadens Virksomhed, naar Prøvens Time kommer. Denne Ordning, der maa siges teoretisk at være rationel, er forblevet uændret i Resten af den her omhandlede Tid.

Flaadens Virksomhed er ikke udelukkende af afgjort militær Karakter, saaledes har Søopmaalingen megen og Fiskeriinspektionen saa at sige udelukkende Betydning for Landets civile Liv; men begge disse Virksomheder udføres af det militære Personel, og det er for en stor Del Flaadens til militære Formaal byggede Skibe, der er blevet benyttede til begge de nævnte civile Formaal, ligesom Skibe, der er blevet byggede særlig til Fiskeriinspektionen, i stor Udstrækning er blevet benyttede som Skoleskibe for det militære Personel. Begge de to Virksomheder bidrager paa udmærket Maade til Uddannelsen af Flaadens Personel i Sømandskab, Navigation og Farvandskendskab og ikke mindst i Selvstændighed. I det efterfølgende er det særlig Flaadens militære Virksomhed, som vil blive behandlet, medens de to nævnte civile Virksomheder kun vil blive ganske kort omtalt.

FLAADENS MILITÆRE VIRKSOMHED

Flaaden ved Begyndelsen af det 20. Aarhundrede

Skibene. Ved Aarhundredets Begyndelse gjaldt endnu en Lov om Søværnets Ordning af 1880, ifølge hvilken Flaaden skulde bestaa af 12 større og et passende Antal mindre Skibe; men der angaves intet om, hvor store de større Skibe skulde være. Flaaden bestod af følgende større og mindre Skibe:

- 5 Panserskibe paa fra 5480 til 2530 Tons,
- 3 Panserbatterier paa 2400—2100 Tons,
- Krydserfregatten »Fyen«,
- 1 stor og 3 smaa Krydsere paa henholdsvis 3000 og 1300 Tons,
- 8 Kanonbaade paa 410—50 Tons,
- 13 Torpedobaade af 1. Klasse paa 140—60 Tons,
- 11 Torpedobaade af 2. Klasse paa 40—15 Tons,
- 8 Patrouillebaade paa 50—15 Tons,

2 Mineskibe paa henholdsvis 390 og 290 Tons,
 4 Minekraner og endelig
 Opmaalingsskibe, Skoleskibe m. m.

Af disse Skibe var »Fyen«, Skoleskibene og Opmaalingsskibene ganske uden militær Værdi. Panserskibene var af højst uensartet Beskaffenhed; de var bygget med ret lange Tidsmellemrum, og hvert af dem var, naar det nyeste (»Herluf Trolle«) undtages, nærmest bygget som en i alle Retninger formindsket Udgave af de Skibe, der samtidig var bygget af Stormagterne. Panserbatterierne var alle af »Monitortype«, det vil sige, at de havde et meget lavt, forholdsvis svært pansret Skrog med Panserdæk og derpaa et pansret Drejetaarn med svært Skyts; de to af dem, »Gorm« og »Lindormen«, var saa forældede, at de maatte siges at være uden militær Værdi, og det samme gjaldt 6 af de 8 Kanonbaade.

Panserskibene, Panserbatterierne og 6 af Kanonbaadene havde svært Skyts af Kaliber 30,5—24 cm. Panserskibene, Panserbatteriet »Skjold« og Krydserne og 2 Kanonbaade havde mellemsvært Skyts af Kaliber 15 cm—87 mm, og alle, baade store og smaa Skibe, havde let Skyts af Kaliber 57—37 mm. De ældste af Skibene, nemlig Panserbatterierne »Gorm« og »Lindormen« og 6 af Kanonbaadene havde endnu Forladekanoner, men i øvrigt var alle Kanonerne Bagladekanoner.

De tre af Panserskibene, Krydserne og Torpedobaadene havde Udskydningsapparater for Torpedoer, der saa godt som alle var af 45 cm. Kaliber.

Da »Herluf Trolle«, der blev sat i Vandet i Aaret 1899, skulde bygges, besluttede man, at man ikke længere vilde gaa i Hælene paa Stormagterne og blot bygge formindskede Efterligninger af deres Skibstyper, men søge at fremstille en Type, der var afpasset efter vore geografiske og strategiske Forhold, og derfor at slaa stærkt af paa Fordringerne til de Egenskaber, man mente bedst at kunne ned-sætte, for i andre og formentlig vigtigere Retninger at gøre Skibet saa stærkt som muligt. Vore Skibe skulde ikke kæmpe paa de store Have, det hørte Fortiden og Sejlskibstiden til, men i vore egne Farvande, der er temmelig lukkede, og hvor Afstandene er smaa; der kræves derfor ikke saa meget, hvad Sødygtighed, Aktionsradius og Fart angaar, hvorimod der maa lægges Vægt paa kraftig Armering (Artilleri og Torpedoer) og Pansring. Man havde ganske vist i Forvejen Skibe af Monitortypen, der var almindelig kendt fra den nord-amerikanske Borgerkrig og her havde vist mange gode Egenskaber, og som særlig var konstrueret til lukkede Farvande; men denne Type havde vist sig for lidet sødygtig for vore Farvande. Efter de oven-

for nævnte Principper blev »Herluf Trolle« og vore senere Panserskibe bygget, og Typen maa betegnes som et *Kystforsvarsskib*.

Personellet. For det Personel, der skulde bemande Flaadens Skibe, fastsatte Loven følgende Rammer:

Til Dækstjeneste: 114 faste Søofficerer foruden indtil 20 Sekondløjtnanter, 228 Underofficerer af 1. Grad og 66 af 2. Grad samt værnepligtige menige.

Til Maskintjeneste: 28 Maskinmestre (Officerer), 80 Maskinassistenter (Underofficerer), 10 Overfyrbødere (Underofficerer af 2. Grad) og 100 faste Fyrbødere samt værnepligtige Fyrbødere.

Desuden fandtes et Antal Læger og Intendanten, men disse Kategorier, der ikke hører til de egentlige Kombattanter, vil ikke blive omtalt i det efterfølgende.

Det i Rammerne fastsatte Personel var langt fra tilstrækkeligt til dermed at kunne besætte alle Flaadens Skibe paa een Gang og samtidig de nødvendige Stillinger i Land, og man var derfor nødsaget til, hvis Flaaden skulde mobiliseres, i stor Udstrækning at benytte Reservepersonel. Af saadant havde man dels afskedigede Officerer og Underofficerer, der for kortere eller længere Tid siden var gaaet over i civile Livsstillinger, dels Reserveløjtnanter og Reserveunderofficerer, der var henholdsvis Styrmand og Haandværkere, som efter en kortvarig militær Uddannelse var blevet udnævnt og hjemsendt.

I tidligere Tider, før Indførelsen af Bagladekanonerne, var Udviklingen af Vaabnene gaaet ganske langsomt for sig; Vaabnene var forblevet næsten uforandrede i Hundreder af Aar. Dengang kunde Reservepersonel som det ovenfor omtalte gøre god Fyldest, saa snart det blev indkaldt, thi selv om det havde været uden for Tjenesten i en Aarrække, fandt det ved sin Genindtræden Materiellet omtrent, som da det forlod den. Anderledes blev Forholdene i det 20. Aarhundrede; Vaabnenes Udvikling til større Fuldkommenhed, men ogsaa til større Indviklethed er skredet frem i stadig hurtigere Tempo, og naar en Reservemand efter nogle Aars Forløb kommer tilbage til Tjenesten, finder han næsten alt forandret, og det vil tage en rum Tid for ham at blive en brugbar Befalingsmand.

Personellets Uddannelse

Søofficerer. Efter 9 Maaneders Sejlads med Flaadens Skibe som Lærling, en Adgangsprøve, der omtrent svarede til den almindelige Forberedelseseksamen (Præliminærexamen), og et 4 Maaneders Togt som Aspirant med Kadetskibet fulgte 4 Aars Uddannelse paa »Søofficersskolen«, hvoraf der hvert Aar blev anvendt ca. 4 Maaneder til et Togt med et Øvelsesskib (Kadetskib); derefter faldt Udnæv-

nelsen til Sekondløjtnant. Den teoretiske Uddannelse var dermed i Hovedsagen afsluttet, medens den videre praktiske Uddannelse erhvervedes ved Udkommandoer med Flaadens Skibe og, om end i ringe Udstrækning, ved Eksercerskoler for værnepligtige. Der afholdtes dog hver Vinter og paafølgende Foraars Skoler i Artilleri og i Torpedo- og Søminelære for dem, der skulde udkommanderes enten som Artilleriofficerer eller som Torpedo- eller Sømineofficerer med Skibene. De Søofficerer, der ønskede en videregaaende teoretisk Uddannelse for at specialisere sig i en eller anden Retning, henvistes enten til Hærens Officersskoles ældste Klasse eller til udenlandske Lærestalter.

Underofficerer. Efter en meget elementær Adgangsprøve fulgte 6 Aars Uddannelse paa »Underofficersskolen«, af hvilke ca. 6 Maaneder aarlig foregik i et Øvelsesskib, og derefter blev Eleven udnævnt til Underofficer. Den videre praktiske Uddannelse erhvervedes som for Officerernes Vedkommende ved Udkommandoer med Flaadens Skibe og, i betydelig Udstrækning, ved Eksercerskoler for værnepligtige.

Maskinens Befalingsmænd med Undtagelse af Overfyrbøderne uddannedes i »Skolen for Skibbygning og Maskinvæsen«, der varede 4 Aar, hvoraf 3 Maaneder aarlig tilbragtes i et Øvelsesskib; før Optagelsen skulde Eleven have faaet 2 Aars Værksteduddannelse og have bestaaet den almindelige Forberedelseseksamen. Efter at have gennemgaaet denne Skole tjente man sig gennem Assistentgraderne op til at blive Maskinmester. Overfyrbøderne, der udtoges blandt de faste Fyrbødere, kunde ikke avancere videre.

De værnepligtige var i Reglen indkaldt i ca. 8 Maaneder, hvoraf de første 2 tilbragtes paa en Eksercerskole; derefter foregik Uddannelsen paa de udrustede Skibe eller ved forskellige militære Virksomheder i Land.

Udviklingen indtil Verdenskrigen

Skibene. Efter at Rigsdagspartiet Venstre ved det politiske Systemskifte i 1901 havde overtaget Regeringen, mente man i Marinen at kunne se en længere rolig Periode i Møde med nogenlunde konstante aarlige Bevillinger, saaledes at man kunde planlægge en over længere Tid fordelt Erstatning af Flaadens mest forældede Skibe med nye; det var nødvendigt at regne med en længere Periode, da de aarlige Bevillinger, man kunde vente, var meget beskedne.

Man begyndte med det, man ansaa for det vigtigste, og i 1903 sattes »Olfert Fischer« og i 1908 »Peder Skram« i Vandet. De var begge af samme Type som »Herluf Trolle«, havde næsten samme Størrelse og Fart, men de var dog moderniserede i flere Retninger, saaledes

Artilleriskibet »Peder Skram«, søsat 1908. Billedet viser Skibet i 1939 efter Modernisering.

med Hensyn til Artilleri og Pansermateriale; særlig skal det bemærkes, at medens »Apteringen«, det vil navnlig sige mange Skodder og Møbler, i »Herluf Trolle« var af almindeligt Træ, var den i »Olfert Fischer« af Træ, der var imprægneret saaledes, at det skulde være brandfrit, og i »Peder Skram« var den af Staal. Dette skyldtes Erfaringer fra de seneste Krige, hvor det havde vist sig, at der ved Beskydning meget hurtigt udbrød Brande i Skibe med almindelig Træaptering. Det svære og mellemsvære Skyts var af samme Kaliber som »Herluf Trolle«, men da »Peder Skram« blev bygget, forlod man det 57 mm Kaliber for det lette Skyts og indførte i Stedet for det 75 mm Kaliber og erstattede ligeledes de 57 mm Kanoner i de to andre Skibe med 75 mm Kanoner. Grunden hertil var den stadig tiltagende Størrelse af andre Mariners Torpedobaade, saa man ikke kunde vente, at et 57 mm Projektil kunde gøre dem væsentlig Skade.

I 1907 købtes i Frankrig en lille Torpedobaad, »Ormen«, paa ca. 100 Tons, idet man tænkte sig, hvis man fandt den tilfredsstillende, at bygge en Serie af saadanne Baade til Erstatning for de gamle Torpedobaade af 2. Klasse og Patrouillebaade; men i øvrigt gav man sig efter Bygningen af »Peder Skram« i Lag med at bygge større Torpedobaade til Erstatning for de gamle Torpedobaade af 1. Klasse. I 1911 sattes 6 Baade af »Tumleren«- og »Søridderen«-Typerne i Vandet; de to Typers Skrogform var forskellig — af henholdsvis tysk og engelsk Konstruktion — men de var omtrent lige store, ca. 250

Tons, og havde samme Fart, ca. 27 Knob, og samme Artilleri- og Torpedoarmering. Typebaadene købtes i henholdsvis Tyskland og England, men de 4 andre byggedes her hjemme. I 1913 sattes endelig 3 Baade af »Hvalrossen«-Typen paa ca. 180 Tons i Vandet her.

I Udlandet var man imidlertid kommet stærkt ind paa Bygning af *Undervandsbaade*, og man forstod snart her hjemme, at saadanne Fartøjer maatte kunne blive værdifulde for os, hvis det viste sig, at de kunde manøvrere neddykkede paa saa smaa Vanddybder, som mange af vore, i Krigstid betydningsfulde Farvande byder paa, og man købte da i Italien en Forsøgsbaad »Dykkeren«, der sattes i Vandet i 1909. »Dykkeren« havde udelukkende elektrisk Fremdrivningsmaskine og derfor meget lille Aktionsradius og ikke stor militær Værdi; men da man efter indgaaende Forsøg havde samlet tilstrækkelig Erfaring, begyndte man hurtigt at bygge krigsbrugelige Undervandsbaade her hjemme, og i 1912 sattes de 2 første i Vandet, i 1913 3 til og i 1914 yderligere 2.

Efterhaanden som alle disse Skibe blev færdige, blev de ældre dels kasserede, dels overflyttede til Reserven, og det var Tanken, at Reservens Skibe ikke straks skulde udrustes ved en eventuel Mobilisering, men dog holdes i en saadan Stand, at de kunde træde til i Nødstilfælde.

Vaabnene. For Hovedvaabnens Vedkommende fandt der en meget betydningsfuld Udvikling Sted.

Kanonerne. Det var særlig tre Begivenheder, der prægede Udviklingen, nemlig Indførelsen af røgsvagt Krudt, Kikkertsigter og Brisantgranater.

Det *røgsvage Krudt* udvikler ved sin Forbrænding langt mindre Røg end de ældre Krudtsorter, og det efterlader ikke som dette glødende Slam i Kanonen efter Skuddet. Af begge Grunde kan der skydes hurtigere, da Maalet ikke saa let bliver skjult af Røgen, og Kanonen ikke behøver at »viskes af«, før der efter et Skud indføres en ny Ladning. Det røgsvage Krudts Forbrænding kan reguleres bedre end de ældre Krudtsorters, og det bliver derved muligt at bibringe Projektilet en større Begyndelseshastighed, uden at Krudtgassens Tryk i Kanonen bliver for stort. Kanonens Rækning kan derfor blive større.

Indførelsen af *Kikkertsigter* gjorde det muligt at tage nøjagtigere Sigte end tidligere og derved opnaa god Træfning paa større Afstande, saaledes at man kunde drage Fordel af Kanonernes ved Hjælp af det røgsvage Krudt opnaaede større Rækning.

Man havde længe kendt Sprængstoffer, saakaldte »*brisante Sprængstoffer*«, der havde en langt kraftigere Sprængvirkning end det Krudt, der anvendtes som Sprængladning i Granater, men først i Slutnin-

Undervandsbaaden »Havmanden«, søsat 1937.

gen af det 19. Aarhundrede lykkedes det at fremstille saadanne brisante Sprængstoffer, at de kunde udskydes som Sprængladning i Granater uden Fare for at blive bragt til Detonation ved det Stød, de udsættes for ved Granatens Udskydning af en Kanon. I Begyndelsen af det 20. Aarhundrede forsynedes Pansergranater og Granater til vore Kanoner af alle Kalibre fra 24 cm til 75 mm med brisante Sprængladninger, hvorved Virkningen af Træffere mod alle Slags Maal forøgedes i høj Grad i Forhold til, hvad man tidligere havde kendt.

Torpedoerne forbedredes særlig ved Indførelse af »Sidestyreere« og ved Opvarmning af den som Drivkraft benyttede sammentrykkede Luft. »Sidestyreeren« er et Gyroskop, der automatisk sættes i Gang i Udskydningsøjeblikket og bevirker, at Torpedoen, saa snart den kommer fri af Udskydningsapparatet, søger hen i og derefter holder den Retning, den havde i Aftræksøjeblikket, og derved forøges Sandsynligheden for Træfning i høj Grad.

Opvarmning af Drivluften forøger den Energi, den forhaanden-værende Luftmængde kan afgive, og bevirker derfor, at Torpedoen kan udløbe langt større Distance end med kold Luft.

I de fleste andre Flaader havde man omtrent samtidig med os indført de samme Forbedringer af Kanoner og Torpedoer, og man kunde derfor slutte, at fremtidige Søkampe vilde blive ført paa langt større Afstande, end det tidligere havde været Tilfældet.

Foruden de Forbedringer, der er nævnt, skete der i alle Grene af Vaabentechnikken en hastig Udvikling, saaledes vedrørende Apparater til Ildledelse, Ordreoverføring, Afstandsmaaling og Projektørbelysning, Kanonaffutager, Baglademekanismer og Torpedoudskyd-

ningsapparater, der alle bidrog til bedre Træfningsmuligheder og hurtigere Skydning; ligeledes vedrørende Skibenes Maskinerier, Pansring og vandtætte Inddeling, og alt dette bidrog ogsaa til, at Skibene i Løbet af faa Aar blev forældede og mindre værdifulde i Sammenligning med nye Skibe. Naturligvis kunde vi med de forholdsvis faa Erfaringer, der kunde høstes i en saa lille Marine som vor, og med de sparsomme Midler, vi raadede over og kunde anvende til Forsøg, i Almindelighed ikke være banebrydende, men der blev arbejdet energisk og ikke uden Held paa at følge med de store Mariner.

Allerede ved Periodens Begyndelse var vi begyndt at indføre *Radioapparater* i Skibene, og Udviklingen paa dette Omraade fulgte jævnsides med Udviklingen i Land; den er som bekendt stadig fortsat, men skal ikke omtales nærmere her.

I Slutningen af Perioden begyndte vi at anskaffe Flyvemaskiner til Flaaden, men de naaede ikke før Verdenskrigen 1914—18 saa vidt, at de ansaas for skikkede til egentlige Kamphandlinger; til saadanne byggede Stormagterne, særlig Tyskland, Luftskebe, der var lettere end Luften, men til Bygningen af disse, der var meget store, kostbare og saarbare, kunde smaa Lande ikke afse Midler. Flyvemaskinerne tænktes i Hovedsagen anvendt til Rekognoscering.

Personellet. De første Aar efter det politiske Systemskifte gik med Overvejelser, og der var foreløbig ikke andet, der blev ændret i Søværnsloven af 1880, end den teoretiske Uddannelse af Befalingsmændene. For Søofficerernes Vedkommende blev Lærlingetiden forkortet til 2 Maaneder, men det forlangtes, at Lærlingen før sin Antagelse som saadan skulde have bestaaet den almindelige Forberedelseseksamen. For Maskinens Befalingsmænd oprettedes i Stedet for Skibbygnings- og Maskinskolen en »Maskinskole til Uddannelse af Marineingeniører«, en Kategori, der skulde afløse de tidligere Maskinmestre og udgøre en Officerstand, der i Modsætning til Maskinmestrene ikke først skulde tjene sig op igennem Underofficersgraderne. Skolen var ligesom Skibbygnings- og Maskinskolen fireaarig, og Eleven skulde før Optagelsen have bestaaet den almindelige Forberedelseseksamen og have gennemgaaet en toaarig Værkstedstudannelse. For alle Underofficererne oprettedes en fireaarig Elevskole som Afløser for den tidligere seksaarige Underofficersskole, og Lærlingetiden ansattes til 3 Maaneder.

Der blev endvidere oprettet Efterskoler til videre Uddannelse af baade Officerer og Underofficerer. Officersskolen var toaarig, idet dog Sommerhalvaarene tilbragtes paa Øvelsestogter; den skulde gennemgaaes af alle yngre Søofficerer mindst 4 Aar efter deres Udnævnelse, medmindre de søgte Uddannelse ved Hærens Officersskole eller ved højere militære Skoler i Udlandet. Underofficersskolen

skulde give yngre Underofficerer en videregaaende teoretisk Uddannelse i Løbet af et Vinterhalvaar. Den teoretiske Uddannelse blev saaledes forbedret betydelig for Officererne.

Endelig kom i 1909 en ny Søværnslov, der bestemte, at Flaaden skulde bestaa af:

Linien: 4 Kystforsvarsskibe à ca. 3500—4000 Tons,
24 Torpedos og Undervandsbaade à ca. 200 Tons,
2 Mineskibe à ca. 500 Tons,
samt Skibs- og Fartøjsmateriel til Minespærringer.

Reserven: 2 Krydsere à ca. 1500 Tons,
Ældre Skibe og Fartøjer, som kunde finde Anvendelse.

Skibe til særlige Øjemed saasom Skoleskibe, Inspektionsskibe og Opmaalings-skibe.

Det vil af det tidligere om Skibene nævnte ses, at man i den Del af Perioden, der ligger forud for Lovens Vedtagelse, netop havde bygget med det i Loven fastsatte Program for Øje.

Det til Tjeneste i Skibene bestemte militære *Personel* skulde foruden af værnepligtige bestaa af:

Til Dækstjeneste: 144 faste Søofficerer og et ubestemt Antal Sekondløjtnanter; men af de faste Søofficerer var 14 »Løjtnanter«, der forfremmedes til denne Grad fra Underofficersgraderne. 204 Underofficerer af 1. Klasse samt indtil 103 Underofficerer af 2. Klasse, Konstabler og Matroser af 1. Klasse og endelig 198 Konstabler og Matroser af 2. og 3. Klasse, der var menige.

Til Maskintjeneste: 38 Marineingeniører og 10 Maskinmestre (avancerede fra Underofficersgraderne) og et ubestemt Antal Ingeniørassistenter, 111 Maskinister (Underofficerer af 1. Klasse) og indtil 10 Maskinoverkonstabler, 20 Overfyrbødere og 107 faste Fyrbødere.

Det var en meget anselig Udvidelse af Rammerne, særlig for Maskintjenestens Vedkommende, og det blev derved muligt under en Mobilisering straks i alt væsentligt at kunne forsyne alle til Linien hørende Skibe og de to Krydsere med det nødvendige faste Personel.

Uddannelsen. For Søofficerernes og Marineingeniørernes Vedkommende medførte Loven ingen Forandring, hvorimod Forholdene ændredes betydelig for Underofficerernes Vedkommende, baade Dækets og Maskinens. Efter en toaarig Uddannelse paa Konstabel- elevskolen eller efter aftjent Værnepligt med en paafølgende ganske kortvarig Skole kunde de dertil egnede ansættes som Konstabler, Matroser eller Maskinkonstabler, der alle var faste menige. Efter praktisk Tjeneste i Skibene og Gennemgang af en »Matros- og Konstabelskole« kunde de faste menige forfremmes til Underofficerer.

Denne ret radikale Forandring skyldtes Ønsket om at skaffe Flaaden et betydeligt Antal faste menige med en Uddannelse, der var

væsentlig bedre end den, der kunde gives de værnepligtige i den korte Indkaldelsestid. Trangen til vel uddannede menige var, efterhaanden som de tekniske Fremskridt paa alle Omraader nødvendigjorde Sagkundskab hos Betjeningspersonellet, blevet saa stor, at den maatte afhjælpes. Det blev den ganske vist, men det kan ikke nægtes, at Underofficersuddannelsen blev væsentlig forringet.

Udrustningerne. Der udrustedes i hele Perioden hvert Aar et mindre Antal af de egentlige Krigsskibe, først i nogen Tid paa selvstændigt Togt og derefter samlede i Eskadre, endvidere et Skib paa Vintertogt, der skulde vise Flaget i fremmede Lande, Skoleskibe for Kadetter og Underofficerselever samt Skibe til Fiskeriinspektion og Opmaaling.

I de første Aar af Perioden gik, ligesom i øvrigt før dens Begyndelse, Udrustningerne for de egentlige Krigsskibes Vedkommende nogenlunde regelmæssigt paa Tur mellem dem alle, uanset deres Alder, saaledes at der efterhaanden uddannedes Besætninger til dem alle, men kun ca. $\frac{1}{3}$ af Skibene kunde udrustes om Aaret. Dette medførte den Fordel, at alle Skibene under en eventuel Mobilisering kunde faa menige Besætninger, der var uddannede i Skibet selv, men den Mangel, at det kunde ske, at det blev de nyeste og bedste af Skibene, der fik de ældste og derfor militært set mindst værdifulde Besætninger. Man gik derfor efterhaanden og i stigende Grad over til hvert Aar at udruste de nyeste og bedste Skibe, og efter Vedtagelsen af Søværnsloven af 1909 blev det udelukkende Liniens Skibe og Krydserne, der udrustedes i Eskadre, saaledes at hvert af disse Skibe under en Mobilisering kunde faa Besætninger, der for faa Aar siden var uddannede i Skibet selv.

I lange Tider havde det kun været i Sommerhalvaaret, at de egentlige Krigsskibe blev udrustede til Øvelsestogter, men efter 1909 blev der yderligere hver Vinter udrustet en Øvelseseskadre, bestaaende af to à tre større Skibe og nogle Torpedo- og Undervandsbaade, hvilket naturligvis var af stor Betydning for Personellets Uddannelse, da Forholdene paa Søen om Vinteren er meget forskellige fra Forholdene om Sommeren.

Tiden mellem 1909 og Verdenskrigen maa i det hele taget siges at have været en Opgangstid for Flaaden i alle Retninger, og Resultatet blev da ogsaa, at da Verdenskrigen udbrød i 1914, havde vi en Flaade, der ganske vist kun var lille, men den bestod af ret moderne og efter vore Forhold vel afpassede Skibe, der inden for de enkelte Skibsklasser var saa ensartede, at de havde gode Betingelser for at kunne optræde sammen; Befalingsmænd og faste Folk var til Stede i passende Antal, og Besætningerne var efter Omstændighederne vel uddannede.

Krydseren »Gejser«, søsat 1892. Billedet viser Krydseren malet sort-gul omkring Aarhundredskiftet.

Ved Verdenskrigens Udbrud bestod Flaaden af:

- Linien:* 3 Kystforsvarsskibe: »Herluf Trolle« (1899), »Olfert Fischer« (1903), »Peder Skram« (1908),
 2 Krydsere: »Hejmdal« (1894), »Gejser« (1892),
 2 Mineskibe: »Lossen« (1910), »Hjælperen« (1890),
 15 Torpedobaade: 3 af »Søridderen« Typen (1911), 3 af »Tumleren« Typen (1911), 3 af »Hvalrossen« Typen (1913), »Ormen« (1907) og 5 ældre Baade (1893—1898).
 8 Undervandsbaade (1909—1914),
 4 Minekraner (1876—1896),
- Reserven:* 2 Panserskibe: »Skjold« (1896), »Iver Hvitfeldt« (1886), Krydseren »Valkyrien« (1888), 4 Kanonbaade (1873—1884), 8 Torpedobaade (1881—1891) og 15 Patrouillebaade (1879—1895).
- De Aar, Skibene blev sat i Vandet, er anført i Parentes.

I Bemærkningerne til Lovforslaget af 1909 blev der anført visse Aldersgrænser for Skibene, inden for hvilke det ansaas for nødvendigt at erstatte dem med nye, for at de ikke skulde blive saa forældede, at de var uden virkelig militær Værdi, nemlig for Kystforsvarsskibe og Krydsere 25 Aar, for Torpedo-, Undervands- og Patrouillebaade 18 Aar og for Mineskibe 30 Aar. Disse Aldersgrænser var noget højere end dem, der regnedes med i de større Mariner, og de kunde kun anses for forsvarlige under den Forudsætning, at Skibene i den Udstrækning, det kunde lade sig gøre, fik Del i de

Forbedringer, som fremkom. Som det ses, svarede »Linien« nogenlunde til det, der var fastsat i Loven af 1909.

Flaaden under Verdenskrigen (1914—19)

Straks ved Krigens Begyndelse blev alle Liniens Skibe udrustede, og efterhaanden som Reservens Skibe kunde gøres sejlklaare, og Reservebefalingsmænd indkaldes i tilstrækkelig Mængde, blev ogsaa Reserven udrustet i fuld Udstrækning, og yderligere købtes eller lejedes et Antal Skibe fra Koffardimarinens som Hjælpekibe. Det viste sig nemlig hurtigt, at der var Brug for et stort Antal Skibe til Neutralitetsbevogtningen i vore Farvande, særlig til Bevogtning af de mange udlagte Minespæringer og til Eftersøgning af drivende Miner fra de krigsførendes Minespæringer.

I Løbet af den her omhandlede Periode paabegyndtes Bygningen af Kystforsvarsskibet »Niels Juell«, og der færdigbyggedes 8 smaa Torpedobaade (»Springeren«-Typen paa 110 Tons) af omtrent samme Type som »Ormen«, 4 Undervandsbaade og 1 Minnekran; men samtidig kasseredes forskellige af de ældre mindre Skibe, der var udslidte, saaledes at Flaaden i det væsentlige havde samme Størrelse ved Krigens Slutning, som da den begyndte. Endvidere byggedes der et Antal Flyvemaskiner (Flyvebaade) paa Orlogsværftet, og da man ikke kunde faa Konstruktioner fra Udlandet paa Grund af Krigen, konstrueredes de af Orlogsværftets Teknikere; det viste sig imidlertid, at disse Flyvebaade paa ingen Maade stod tilbage for dem, der samtidig var bygget i Udlandet.

Vaabnene. Til Imødegaelse af Angreb af Luftskeibe forsynedes Kystforsvarsskibene og Torpedobaadene af »Springeren«-Typen med Antiluftmaalsskyts, det vilde dengang sige almindelige, lette, hurtigskydende Kanoner, hvis Affutager var saaledes indrettede, at Kanonerne kunde faa en meget høj Elevation og skyde næsten lodret op i Luften. Projektilerne til alt let Skyts blev forsynede med »Lystracere«, det vil sige, at der til Projektilens Bund blev befæstet et Hylster med en Lyssats, der antændtes ved Udskydningen; denne Sats udvikler et stærkt Lys og brænder i nogen Tid, saaledes at man, naar det ikke er for lyst, kan se Projektilet i hele dets Bane, hvilket i høj Grad letter Ledelsen af Skydningen og forbedrer Træningen. Til Antiluftmaalsskytset indførtes tillige »Røgtracere«, som indeholder en stærkt røggivende Sats, der antændes ved Udskydningen og brænder i nogen Tid ligesom Lystracerne; Projektilet vil da under sin Flugt gennem Luften efterlade en synlig Røgstrib. Flyvemaskinerne (Luftfartøjerne) blev forsynede med Maskingevæ-

Kanoneksercits om Bord i Krydseren »Valkyrien«, 1919. (Krydseren søsattes 1888 og udrangeredes 1923).

rer og Bomber, hvilke sidste dog var af en meget primitiv Konstruktion.

Man var ganske naturligt afskaaret fra at blive delagtiggjort i Udlandets Erfaringer, og der skete derfor i øvrigt ikke væsentlige Forbedringer for Vaabnenes Vedkommende.

Personellet. Man blev snart paa det rene med, at den Uddannelse, som Underofficererne fik ifølge Loven af 1909, var utilfredsstillende, og i 1916 skete der derfor en Forandring. Konstabelelevskolen blev sekssaarig ligesom den gamle Underofficersskole, og efter 3 Aar som Elev og derefter 3 Aar som Konstabel kunde den unge Mand blive Overkonstabel og derfra avancere videre til Underofficer af 1. Klasse. Faste Folk (foruden Konstablerne) fik man ved at antage Folk, der havde aftjent deres Værnepligt, som »Korpsartillerister« og »Korpsmatroser«, og disse kunde efter nogle Aars Tjeneste fremmes til »Overartillerister« og »Overmatroser«, der var Underofficerer af 2. Klasse ligesom Overkonstablerne, men de kunde ikke avancere videre. Af Underofficerer af 2. Klasse kunde 46 være til Tjeneste i Fredstid, medens Antallet af Korpsartillerister og Korpsmatroser fastsattes til 137.

Da der skulde skaffes Flyvere til det voksende Antal Flyvebaade, og da der blev lagt stærkt Beslag paa Søofficererne, blandt hvilke

man hidtil havde udtaget Flyvere, til Tjeneste i Flaadens Skibe, begyndte man ved Flyvevæsenet at uddanne Flyvere fra andre af Flaadens Befalingsmandsgrupper og ansætte dem som Reserveofficerer ved Flyvevæsenet.

Udrustningerne. Under hele Verdenskrigen var baade Liniens og Reservens Skibe udrustede, hvilket naturligvis betød en anstrengende, men temmelig ensformig Tjeneste for Personellet. Eskadreøvelser kunde ikke afholdes, da Skibene var fordelt til forskellige Stationer, og Øvelsesskydninger og Maskinprøver kunde kun foretages i meget begrænset Omfang, da der maatte spares paa Ammunition og Kul. Besætningernes krigsmæssige Uddannelse blev derfor, trods den stadige Udkommando, ikke saa god, som man kunde ønske.

Men Flaaden bidrog sikkert ved sin Tilstedeværelse og Virksomhed, særlig ved at holde vore Farvande minespærrede og bevogtede, til at holde os uden for Krigen, og den bevirkede, at der kunde sejles i vore Farvande uden Ulykker trods de utallige Miner, der under Krigen blev udlagt baade af os selv og andre.

Perioden efter Verdenskrigen og indtil 1932

Efter Krigens Afslutning herskede der i de Lande, der havde deltaget i den, en forstaaelig Krigstræthed; det var en ikke ualmindelig Antagelse, at nu vilde der ikke i en overskuelig Fremtid kunne tænkes nogen Krig, og disse Følelser vandt ogsaa Udbredelse her hjemme. Ganske vist kunde det hævdes, at Krigen havde vist Nødvendigheden af, at vi havde en talstærk Flaade; men herimod indvendes, at Udsigten til en ny Krig var meget ringe og fjern, og at den nu afsluttede Krig havde kostet saa mange Penge, at der nu maatte spares.

Udgifterne til Flaaden var steget stærkt i Sammenligning med Tiden før Krigen; i Aarene 1920—1922 var saaledes Flaadens militære Udgifter aarlig 23 à 24 Mill. Kr., medens de i Aarene 1912—1914 kun var ca. 9 Mill. aarlig, et Forhold, der i første Række skyldtes Kronens formindskede Købeevne. Nu skulde der altsaa spares, der nedsattes en Forsvarskommission, og i 1922 vedtoges en ny Lov om Søværnets Ordning, der bestemte, at Flaaden skulde bestaa af:

Liniens: 6 Orlogsskibe paa tilsammen ca. 18,000 Tons,

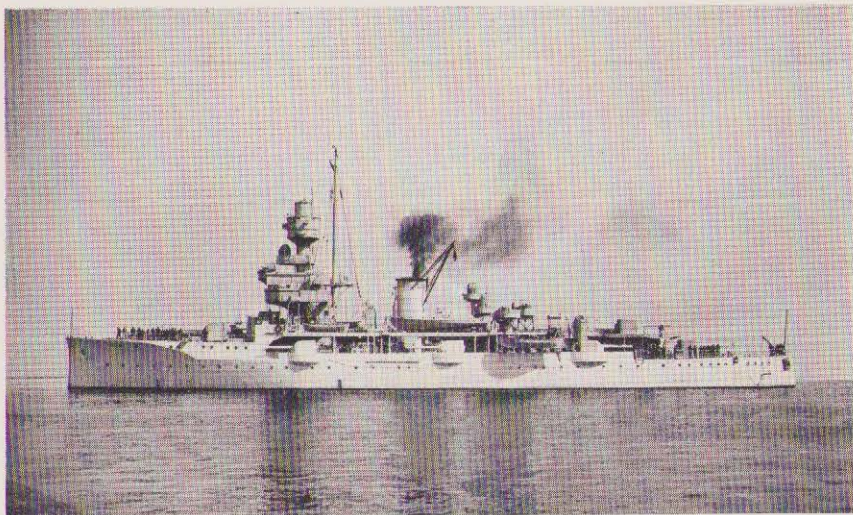
24 Torpedo- og Undervandsbaade paa tilsammen ca. 7000 Tons,

2 Mineskibe paa tilsammen 1000 Tons,

samt Skibsmateriel til Minespærringer og Flyvemateriel.

Reserven: Ældre Skibe og Fartøjer.

Skibe til særlige Øjemed: En Krydser til oversøisk Fart, Fiskeriinspektions-skibe, Opmaalingskibe m. m.

Artilleriskibet »Niels Juul«, søsat 1918. (Efter Ombygningen 1936).

Dette var omtrent det samme som det, der fastsattes i 1909, i ethvert Tilfælde ingen Formindskelse; men anderledes gik det med Personellet.

Søofficerernes Antal formindskedes fra 144 til 131 (foruden 3 i overtalligt Nummer), Underofficersstillingen blev ophævet, og i Stedet for de tidligere Underofficerer af 1. Klasse traadte nu »Dæksofficerer« i et Antal af 98 foruden et ubestemt Antal Dæksofficersassistenter imod tidligere 204 Underofficerer af 1. Klasse. De tidligere Underofficerer af 2. Klasse afløstes af »midlertidige Befalingsmænd«, og Konstabler, Korpsartillerister og Korpsmatroser af «faste menige». Antallene af disse Kategorier blev ikke fastsat, men det var Hensigten at antage et stort Antal midlertidige Befalingsmænd for at bøde paa det ringe Antal Dæksofficerer. Ved Sammenligningen mellem Antallene af Befalingsmænd ifølge Lovene af 1909 og 1922 maa det tages i Betragtning, at Flyvevæsenet nu lagde Beslag paa et ikke ringe Antal Søofficerer og Dæksofficerer som Flyvere, og at disse saaledes unddroges Skibene. Dæksofficerstillingen, der svarede til den samtidig i Hæren oprettede »Officiant«stilling, blev indført i Flaaden, for at den kunde have samme Personelforhold som Hæren.

De faste menige kunde efter en Tids praktisk Tjeneste forfremmes til midlertidige Befalingsmænd, medens disse ikke kunde opnaa højere Stillinger; og begge disse Kategorier skulde kun forblive i Tjenesten et kort Aaremaal, men bestemte Regler blev ikke fastsat. De 48 Marineingeniører og Maskinmestre og de 111 Maskinister erstattedes

med 112 Maskinmestre og Undermaskinmestre, der skulde rekrutteres fra den civile Maskiniststand efter en kortvarig Uddannelse ved Søværnet.

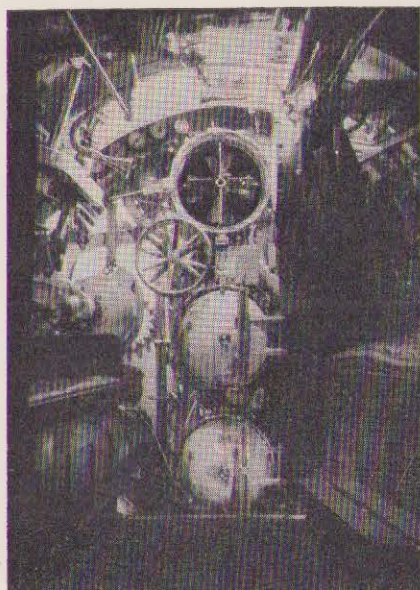
Personellet som Helhed blev saaledes formindsket en hel Del, og særlig gik det ud over Maskinpersonellet.

Der blev endvidere ved Lovens Vedtagelse fastsat et Normalbudget paa ca. 15³/₄ Mill. Kr., altsaa en meget stor Besparelse i Forhold til Udgifterne i de nærmest foregaaende Aar, og det kan ikke forbyse, at Flaaden med et saadant Budget ikke kunde opretholdes i den Størrelse, der var fastsat i Loven.

Uddannelsen ændredes ikke væsentligt, men det skal dog nævnes, at der nu forlangtes bestaaet Studentereksamen af dem, der ønskede Optagelse paa Kadetskolen. Aarsagen hertil var nærmest af økonomisk Art, da man ønskede udelukkende at kunne bruge Kadetskole-tiden til de militære Fag.

Skibene. »Niels Juel« (3900 Tons), hvis Bygning havde staaet i Stampe under en Del af Verdenskrigen, blev færdigbygget kort før Loven af 1922 traadte i Kraft, men det kom til at se en Del anderledes ud end oprindelig paatænkt. Det skulde have været en moderniseret »Herluf Trolle«; men det fik nu oven paa det tidligere færdigbyggede, svært panserede Underskib et upansret Overskib, og oven paa dette opstilledes ubeskyttet middelsvært Skyts, medens det ikke fik svært Skyts. Skibet fik saaledes væsentlig mindre Kampværdi end oprindelig paatænkt, men større Sødygtighed og især bedre Beboelsesforhold. Der blev ikke i synderlig Grad taget krigsmæssige Hensyn under Færdigbygningen; saaledes blev Skibet i stor Udstrækning udstyret med Skodder, Møbler m. m. af almindeligt Træ; man regnede ikke med, at det nogen Sinde vilde blive benyttet i Kamp, men nærmest at det skulde bruges som Repræsentations- og Øvelsesskib. At Skibet blev saa ejendommeligt, skyldtes ikke den militære Sagkundskab, men de paa den Tid herskende politiske Partier, der ikke ønskede Flaaden forøget med et nyt Kystforsvarsskib.

I Perioden byggedes i øvrigt 1 Minekran, 2 smaa Torpedobaade af »Springeren«-Typen (à 110 Tons), 3 Torpedobaade af »Dragen«-Typen (à 285 Tons), 3 Undervandsbaade af »Rota«-Typen (à 320/370 Tons) og 2 Undervandsbaade af »Daphne«-Typen (à 310/380 Tons). Nogle af de ældste Skibe kasseredes, medens de bedste af de øvrige blev moderniserede efter fattig Evne. Under Verdenskrigen havde de krigsførende Stater samlet rige Erfaringer, der bevirkede en meget stærk Udvikling paa alle krigstekniske Omraader, og efter Krigens Afslutning kunde denne Udvikling ogsaa komme os til gode; men desto værre kostede alle Forbedringerne mange Penge, og det var

Det Indre af en Undervandsbaad. Torpedorummet med 3 Torpedorør, hvoraf det øverste ses aabnet med Torpedoens Haleparti.

Til offensiv Mineudlægning benyttes foruden Mineskibe tillige Torpedobaade. Paa Billedet ses 2 Torpedobaade, der har Minerne anbragt paa Kasteapparater paa Skibssiden.

derfor kun i meget beskedent Omfang, at vi kunde lade vore Skibe drage Nytte af dem, og det kunde derfor ikke undgaas, at Skibene for hvert Aar, der gik, blev mere forældede og mindre egnede til at bruges i Krig mod moderne Skibe.

For Luftfartøjernes Vedkommende ønskede man i saa høj Grad som muligt at drage Fordel af Udlandets Krigserfaringer og opgav derfor at lade Orlogsværftets Teknikere konstruere vore Luftfartøjer; der blev fremtidig købt Typefartøjer i Udlandet, og med dem som Forbilleder byggedes der paa Orlogsværftet.

Vaabnene. Der anskaffedes »Centralsigte« til »Niels Juel«. Ved Centralsigte forstaas et Anlæg med en enkelt Sigtstation, hvor der tages Sigte for alle de Kanoner, der samtidig skal beskyde et Maal; Stationen lægges højt til Vejrs, saaledes at Udsynet derfra ikke generes af Røgen fra Kanonerne, og Sigteapparatet staar gennem elektriske Ledninger og Apparater i Forbindelse med Kanonerne, saaledes at disse stadig kan indstilles nøjagtigt svarende til Sigtet; Kanonerne affyres alle paa een Gang, naar Sigtet haves. Man kan opnaa langt bedre Træfning med et saadant Anlæg, end naar Sigte tages med hver enkelt Kanon, men Anlægget er meget kostbart; det

var konstrueret her hjemme, men viste sig ikke helt tilfredsstillende, hvorfor det, da »Niels Juel« senere blev moderniseret, blev ombyttet med et andet.

Luftfartøjernes Bevæbning med Maskinskyts og Bomber forbedredes stadig, og det var derfor ogsaa nødvendigt at forbedre Skibenes Antiluftmaalsskyts (A. L. Skyts). De A. L. Kanoner, som Kystforsvarsskibene og nogle Torpedobaade var blevet forsynede med under Verdenskrigen, var ikke meget værd over for Luftfartøjer, der til var de for langsomt skydende og manglede tilstrækkelig hurtige og nøjagtige Indstillingsmidler. Til Anskaffelse af moderne A. L. Kanoner af Kalibre paa 75 mm og mere, som man havde i Udlandet, havde vi ikke Raad; men der blev anbragt Maskingeværer og senere ogsaa Maskinkanoner af 20 mm Kaliber, indrettede til A. L. Skydning, i alle vore Skibe i betydeligt Antal. Den 20 mm A. L. Maskinkanon maa anses for meget virksom over for Luftfartøjer paa kortere Afstande.

Under Verdenskrigen havde de krigsførende i ikke ringe Udstrækning gjort Brug af »kunstig Taage«. Ved forskellige Fremgangsmaader, der ikke skal forklares her, kan man, naar Vejret ikke er alt for ugunstigt, udvikle en saa tæt og varig Taage, at Skibet skjules for Modstanderen, og det er let at forstaa, at dette kan være af stor Betydning under en Søkamp, ikke mindst for den svagere Part. Der anskaffedes da ogsaa efterhaanden Taageudviklingsapparater til alle vore Skibe og Luftfartøjer.

Udrustningerne. Bevillingernes Knaphed gjorde sig stærkt gældende for Udrustningernes Vedkommende. Medens der i Aarene før Verdenskrigen i Reglen udrustedes 3 Kystforsvarsskibe og en Del mindre Skibe i Eskadre i 3 à 4 Maaneder i Sommerhalvaaret og yderligere en mindre Vintereskadre, saa bestod de aarlige Eskadrer i hele Perioden 1923—31 kun af 1 »Artilleriskib« (Kystforsvarsskib) samt nogle mindre Skibe og Luftfartøjer, og Varigheden var gennemgaaende kun en enkelt Maaned om Sommeren; om en Vintereskadre var der ikke Tale. Med en saa ringe praktisk Uddannelse, som de knebne Udrustninger kunde give, maa man gaa ud fra, at Personellets praktiske Dygtighed forringedes fra Aar til Aar.

Alle inden for Marinen var da ogsaa paa det rene med, at Situationen var uholdbar, men hvorledes den skulde forandres, laa i Rigsdagens Haand, og i Rigsdagen var Meningerne delte. En Del af den ønskede en Forøgelse af Budgettet og derigennem en Forbedring, men var ikke enig om, hvor vidt man vilde strække sig; en anden Del ønskede en Formindskelse af Budgettet uden Hensyn til den dermed følgende Forringelse af Flaaden, og den sidstnævnte Del naaede til

Torpedobaaden »Ørnen«, søsat 1934.

Enighed og gik af med Sejren. Resultatet blev *Søværnsloven af 1932*, der for Marinens Personel virkede næsten lammende.

Perioden fra 1932 til 1940

Antal og Størrelse af Flaadens Skibe blev ikke fastsat i selve Loven, de omtales kun i Bemærkningerne til det Lovforslag, som førte til Loven, og det samme gælder Antal og Art af de forskellige Personelgrupper. Da man imidlertid i Bemærkningerne ogsaa havde opstillet et Normalbudget, der i Hovedsagen svarede til det, der blev lovfæstet samtidig med Loven, kan Bemærkningernes Tal regnes som fastsatte ved Loven. Flaaden skulde bestaa af:

De »nuværende« Artilleriskibe, hvoraf dog kun de 3, nemlig »Olfert Fischer«, »Peder Skram« og »Niels Juul« indtil videre skulde bevares i kampdygtig Stand. Endvidere

- 9 Torpedobaade à 300 Tons,
- 7 Undervandsbaade à 300 Tons,
- 1 Mineskib paa 900 Tons,
- 1 Værkstedsskib for Undervandsbaade,
- 18 Luftfartøjer foruden Skolemaskiner,

samt Minespærringsmateriel, Inspektionsskibe, Opmaalingsskibe, Kaserne- og Depotskibe m. m.

Det var, som det ses, en meget betydelig Forringelse i Sammenligning med Fortiden.

Personellet skulde bestaa af 104 Søofficerer, heri indbefattet Søløjtnanter af 2. Grad, der svarede til de tidligere Sekondløjtnanter, 20 Maskinmestre, 55 Undermaskinmestre, 5 Radiomestre, 140 Kvartermestre til Erstatning for de tidligere Dæksofficerer og Dæksofficersassistenter og deraf 28 til Underofficerstjeneste i Maskinen, 153 Underkvartermestre, svarende til de tidligere Underofficerer af 2. Klasse, og endelig 106 saakaldte Mather, svarende til de tidligere faste menige og heri indbefattet 69 til Tjeneste i Maskinen.

Søofficerernes Antal formindskedes altsaa omtrent med en Fjerdedel, de øvrige Kategorier omtrent med Halvdelen. Ligesom i det foregaaende er kun det søfarende militære Personel omhandlet. I Bemærkningerne opgøres det samlede Antal fast Personel ifølge de før 1932 gældende Rammer til 1135, ifølge de i Lovforslaget fastsatte Rammer til 669.

At en saa stor Reduktion gav Anledning til store Vanskeligheder med at faa dem, der ikke kunde faa Plads inden for de nye Rammer, anbragt i andre Stillinger, er let at forstaa. Det lykkedes dog i Løbet af nogle Aar at faa de allerfleste af de afskedigede ansat enten ved andre Stats- eller kommunale Institutioner eller i private Virksomheder.

Uddannelsen. For Søofficerernes Vedkommende foretoges den Ændring, at Kadetskolen forlængedes med et Aar, medens Officersskolen ophævedes. Uddannelsen blev derved ringere, men billigere.

Til Mather kunde antages Folk, der havde aftjent deres Værnepligt og derefter faaet et halvt Aars Uddannelse i »Underkvartermesterskolens« yngste Klasse, og efter 2 Aars Tjeneste som Math og endnu et halvt Aar i samme Skoles ældste Klasse kunde de dertil egnede udnævnes til Underkvartermestre. Naar disse derefter havde gjort tilfredsstillende Tjeneste som saadanne i 3 Aar, kunde de optages paa »Kvartermesterskolen«, der varede halvandet Aar, hvorefter de kunde udnævnes til Kvartermestre. I Math- og Underkvartermeststillingerne kunde man forblive i henholdsvis 3 og 6 Aar, og hvis man ikke inden Udløbet af den Tid blev forfremmet til Kvartermester, blev man hjemsendt. Det ses let, at Sandsynligheden for at kunne blive Kvartermester, det vil sige for at opnaa en fast Stilling, var ringe baade for Mather og Underkvartermestre, og da de Lønninger, som blev fastsat for dem ved Lovens Ikrafttræden, og som var en af Betingelserne for, at det fastsatte Normalbudget skulde kunne holde, var meget smaa, viste det sig hurtigt umuligt at faa den fornødne kvalificerede Tilgang til Stillingerne.

Der oprettedes endvidere en »Reserveofficersskole« med to Klasser, en Søkadetklasse og en Maskinkadetklasse. Søkadetklassen svarede til den tidligere Reserveløjtnantskole, og i denne Klasse kunde unge Mænd, der havde Bevis som Styrmænd eller havde bestaaet

Eskadroøvelser 1939. Torpedobaadene gennembyder Skibslinien.
(Billedet taget fra »Niels Juel«).

Skibsførereksamen, blive uddannede til Reserveløjtnanter. I Maskinkadetklassen kunde unge Mænd, der havde bestaaet den udvidede Maskinisteksamen, blive uddannede til Undermaskinmestre.

Endelig lovfæstedes en Flyveskole til Uddannelse af det nødvendige Personel til Flyvevæsenet.

Udrustningerne. Det omtaltes i Bemærkningerne til Lovforslaget, at Normalbudgettet var beregnet saaledes, at der aarlig kunde udrustes paa Togt 1 Artilleriskib, 6 Torpedobaade, 6 Undervandsbaade og 1 Værkstedsskib i 3 Maaneder og 1 Mineskib og 3 Minestrygere i ca. 2 Maaneder, og at dette maatte anses for et Minimum for at kunne uddanne Personellet paa forsvarlig Maade og tilvejebringe den fornødne Tilgang af Underbefalingsmænd.

Kystdefensionen. Af Søforterne ved og uden for København, som hidtil havde ligget under Hæren, blev nogle nedlagt, medens de, der endnu mentes at have nogen militær Værdi, ifølge Loven blev overtaget af Søværnet, og dette skulde altsaa søge at skaffe det til disse Forters Bemanding nødvendige Personel. Det blev bestemt, at et ringe Antal Befalingsmænd — kun saa stort som nødvendigt til det værnepligtige Mandskabs Uddannelse — skulde tages fra det i de ovenfor omtalte Rammer fastsatte, medens den store Mængde Befalingsmænd, som krævedes til den krigsmæssige Bemanding, skulde

være Reservebefalingsmænd, som efterhaanden skulde uddannes. Kort efter Søværnets Overtagelse af Søforterne oprettedes der derfor en Skole for Reserveofficerer, »Kystløjtnanter«, og en Skole for Reserveunderofficerer, »Overkonstabler«, men disse Skoler blev først lovfæstede senere (i 1937).

Budgettet. Samtidig med Søværnsloven vedtoges et Budget, der svarede til det i Bemærkningerne til Lovforslaget opstillede, paa ca. 11½ Mill. Kr., heri indbefattet ca. 0,7 Mill. til Kystdefensionen, til Flaaden altsaa kun ca. 10,8 Mill.

Udviklingen. Der var ikke beregnet Penge til Fornyelse af Artilleriskibene, og Følgen var, at de »nuværende« Artilleriskibe fortsatte den Forældelsesproces, de allerede havde været Genstand for i den foregaaende Periode, idet de Forbedringer af dem, der kunde blive Raad til, var ubetydelige. En Undtagelse dannede dog »Niels Juel«, som i 1935 blev forbedret for et forholdsvis meget betydeligt Beløb. Ganske vist var dette Skib, som tidligere antydet, efter Verdenskrigen blevet bygget saaledes, at det ikke kunde gøres til et virkelig godt Krigsskib, men det lykkedes dog ved de foretagne Forbedringer at give det nogen Kampværdi, og at gøre dette maatte anses for ganske nødvendigt, da det snart vilde blive vort eneste større Skib. »Herluf Trolle« blev kasseret allerede i 1932, »Olfert Fischer« i 1935, og det kunde ikke vare længe, før »Peder Skram« maatte gaa samme Vej.

I 1934 og 35 blev 3 Torpedobaade af »Glenten«-Typen (290 Tons) færdigbyggede, meget nær som »Dragen«-Typen, og kort efter kasseredes de 6 Baade af »Søridderen« og »Tumleren«-Typerne; i Aarene 1936—39 byggedes endvidere 3 Undervandsbaade af »Havmanden«-Typen (320/400 Tons) og 3 Minestrygere af »Søløven«-Typen (270 Tons), saaledes at Flaaden ved Begyndelsen af Aaret 1940 bestod af:

Linien: »Niels Juel« paa 3900 Tons, Aargang 1918.

6 Torpedobaade à ca. 285 Tons, Aargang 1929—33.

5 Undervandsbaade à ca. 310/400 Tons, Aargang 1925—38.

1 Mineskib (»Lossen«) paa 640 Tons, Aargang 1910.

2 Minekraner à 190 Tons, Aargang 1917—19.

3 Minestrygere à 270 Tons, Aargang 1938—39.

Reserven: »Peder Skram« paa 3650 Tons, Aargang 1908.

6 Undervandsbaade à 185/135—300/370 Tons, Aargang 1915—20.

6 Minestrygere (ombyggede Torpedobaade) à 110 Tons, Aargang 1916—17.

5 Bevogtningsfartøjer (»Hvalrossen« og 4 Torpedobaade) à 110—180 Tons, Aargang 1913—19,

foruden Inspektionsskibe og Opmaalingsskibe.

Det viste sig hurtigt, efter at Loven af 1932 var traadt i Kraft, at

det Budget, der var fastsat, var for lille. Der var hverken Penge nok til Fornyelse af de Skibe, der skulde fornyes ifølge Loven, og for hvilke der i Bemærkningerne til Lovforslaget var regnet med følgende Aldersgrænser: Torpedobaade 18 Aar, Undervandsbaade 15 Aar, Mineskibe 20 Aar, eller til de Udrustninger, der i Bemærkningerne var betegnet som et Minimum. Endvidere var, som tidligere nævnt, Lønningerne til Mather og Underkvartermestre beregnet for lavt til at skaffe den fornødne Tilgang af dygtige Folk, ligesom de normerede Antal af disse Kategorier viste sig utilstrækkelige, naar blot et enkelt Artilleriskib og nogle Torpedo- og Undervandsbaade skulde udrustes, og samtidig de nødvendige Poster i Inspektions- og Opmaalings-skibe og i Land skulde besættes.

Det lykkedes imidlertid i 1937 at faa gennemført *en ny Søværnslov* og at faa Normalbudgettet forøget til ca. 14½ Mill. Kr., hvoraf ca. 0,9 Mill. til Kystdefensionen, samt en ekstraordinær Bevilling paa 9 Mill., fordelt paa 6 Aar, til Anskaffelse af Skibe og 1½ Mill., fordelt paa 5 Aar, til Anskaffelse af Krigsmateriel til Kystdefensionen, saaledes at der nu kunde komme rimelig Overensstemmelse mellem den Størrelse af Flaaden, som fastsloges i de til Lovforslaget hørende Bemærkninger og de disponible Pengemidler.

Flaadens Størrelse fastsattes til:

»Niels Juel«, indtil den udgaar,
 8 Torpedobaade,
 4 Undervandsbaade,
 3 Minestrygere,
 1 Mineskib,
 1 Værkstedsskib,
 20—24 Luftfartøjer
 samt Inspektions- og Opmaalings-skibe.

Som det fremgaar heraf, var det, selv om der ses bort fra Artilleriskibene, en lille Formindskelse i Forhold til 1932 undtagen for Luftfartøjernes Vedkommende. Loven tilkendegiver tydeligt, at man ikke ansaa det for formaalstjenligt, at Flaaden skulde indbefatte Artilleriskibe, det vil sige større Krigsskibe, men det skal dog bemærkes, at da Flaaden ved den nye Verdenskrigs Udbrud i 1939 blev sat i Beredskabsstand, blev baade »Niels Juel« og »Peder Skram«, der endnu ikke var kasseret, straks udrustede.

Personellet fastsattes til: 180 Søofficerer, 83 Maskinmestre og Undermaskinmestre, 234 Kvartermestre, 204 Underkvartermestre og 282 Mather.

Antallene er betydeligt større end dem, der blev fastsat i 1932, trods Formindskelsen i Skibenes Antal, og Grunden angives i Bemærkningerne at være den, at man vilde kunne besætte alle i Linien

værende Skibe med fuldt uddannede Besætninger under en eventuel Udrustning til Sikringstjeneste samtidig med, at de krigsvigtige Institutioner i Land paa Flaadestationen kunde faa det nødvendige Personel.

Uddannelsen. De tidligere Skoler blev bibeholdt, og der blev ikke i Loven fastsat nærmere Bestemmelser for dem, da man, som det anføres i Bemærkningerne, ønskede efterhaanden at kunne tillemppe dem efter Forholdene uden derfor at behøve nogen Lovændring.

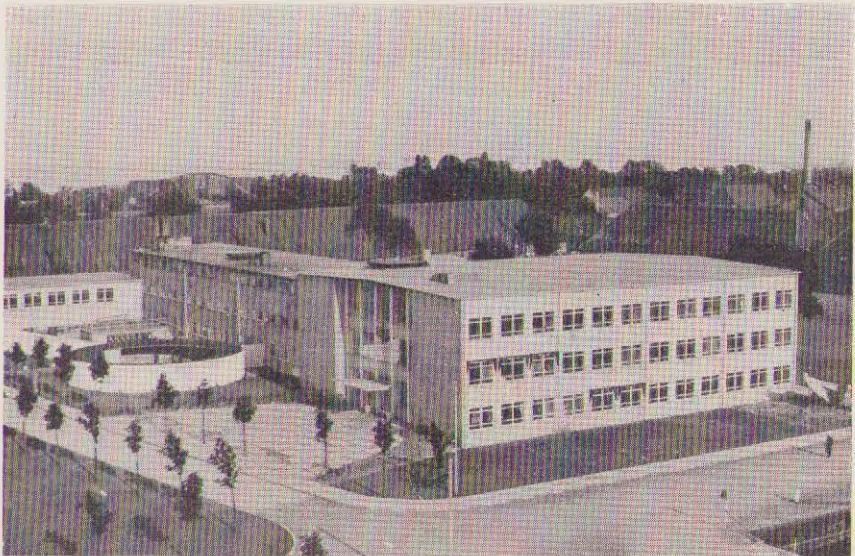
Det tager lang Tid at uddanne Personel, der skal kunne gøre Fyldest i en Flaade med moderne Materiel, og det siger derfor sig selv, at de nu meget udvidede Personelrammer ikke har kunnet udfyldes indtil Aar 1940.

Vaabnene. Ligesom i den forudgaaende Periode var det i Særdeleshed Hensynet til Luftfartøjerne, der prægede Udviklingen. At det 20 mm Maskinskyts var temmelig svagt til at holde Luftfartøjer paa saa stor Afstand, at deres Udsigt til Træfning mod Skibe under Gang blev minimal, var man paa det rene med, og man paabegyndte da Indførelse af 40 mm Maskinkanoner. Endvidere var der anskaffet »Torpedoplaner«, det vil sige Luftfartøjer, indrettede til Kastning af Torpedoer, idet mange var af den Anskuelse, at et Luftfartøj vilde have større Mulighed for at ødelægge Skibe med Torpedoer, der jo har deres Virkeomraade under Skibenes Sidepanser og kan aabne Adgang for Vandet til Skibets Indre, end med Bomber, der skal genembryde eventuelle Panserdæk for at faa Virkning og næppe vil bryde Hul i Skibets Side eller Bund.

Udrustningerne. I Femaaret 1932—37 var Varigheden af Øvelsestogterne med de egentlige Krigsskibe gennemgaaende kun 2 Maaneder i Stedet for de 3, som i Bemærkningerne til Lovforslaget af 1932 blev betegnet som et Minimum, men der var ikke Penge til mere, og Personellets praktiske Uddannelse blev naturligvis derefter. Men Forholdet bedredes meget ved Loven af 1937, og efter dennes Vedtagelse steg Varigheden af Øvelsestogterne til 3 à 4 Maaneder aarlig, og de omfattede »Niels Juel«, 1 Værkstedsskib, 5 à 6 Undervandsbaade, 3 Torpedobaade, 1 Mineskib og 1 à 2 Minekraner, altsaa omtrent alle til Linien hørende Skibe, og desuden et Antal Luftfartøjer.

Det Misforhold, der var til Stede i 1922 og især i 1932, mellem Flaadens Størrelse og Budgettet, maa siges i det væsentlige at være ophævet i 1937.

De samtidig med Søværnslovene fastsatte Budgetter for Søværnets militære Del. For at kunne sammenligne de Budgetter, der blev fastsat samtidig med de forskellige Søværnslove, henholdsvis i 1909: ca. 7,5 Mill. Kr., i 1922: ca. 15,8 Mill., i 1932: ca. 10,8 Mill. og i 1937: ca. 13,5 Mill. (+ 1,5 Mill. aarlig i 6 Aar), maa man dels tage Kronens

Søofficersskolen paa Hølløkkevej (bygget 1938—39).

Købeevne til de forskellige Tider i Betragtning, dels de store Prisforhøjelser, som den tekniske Udvikling og de dermed følgende stigende Fordringer til Ydeevnen har medført for alt Krigsmateriels Vedkommende.

Kronens Købeevne kan i nogen Grad vurderes efter det almindelige Pristal, der som bekendt er proportionalt med en Arbejderfamilies Leveomkostninger og derfor har haft stor Indflydelse paa Lønningerne til det faste Personal, men især paa Arbejdslønnen og derigennem ogsaa paa Priserne for indenlandske Materialer. Pristallet var i de ovenfor nævnte fire Aar henholdsvis 88, 200, 155 og 180, naar det for Aaret 1914 sættes til 100, og dersom man omregner de nævnte Budgetter til samme Pristal, f. Eks. Pristallet for 1937, antager de følgende Størrelser: 15,3, 14,2, 12,5 og 15,0 Mill. Prisen for udenlandske Materialer, som for os, der maa indføre de fleste Materialer, spiller en meget stor Rolle, naar Kronens Købeevne skal vurderes rigtigt, er det vanskeligt at sige noget almengyldigt om, her skal blot som Eksempel nævnes, at Prisen pr. Ton for almindeligt Skibbygningsstaa i de nævnte fire Aar henholdsvis var: ca. 100, 200, 130 og 170 Kr.

Men tages Prisstigningen paa tidssvarende Søkrigsmateriel med i Betragtning, ændres Billedet i endnu langt højere Grad; her skal eksempelvis nævnes følgende Priser paa Materiel, som det blev anbragt i vore Skibe paa de angivne Tidspunkter: En 15 cm Kanon kostede i 1903 37.000 Kr., i 1923 250.000 Kr., en 57 mm A.L.K. kostede i 1918

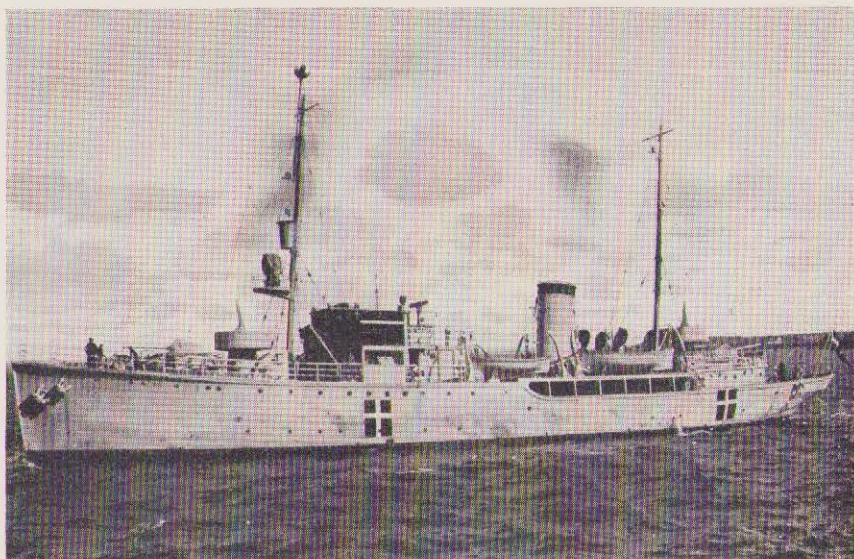
12.000 Kr., en 40 mm A.L.K. i 1938 77.000 Kr. Et Anlæg til Ledelse af Kanonskydningen i et af vore Artilleriskibe kostede i 1911: 26.000 Kr., i 1936: 675.000 Kr., en Torpedo kostede i 1909: 9000 Kr., i 1937: 40.000 Kr.

Man vil derefter kunne forstaa, at det var nødvendigt at formindske Flaadens Størrelse meget betydeligt i Tidens Løb, naar man ikke kunde opnaa større Bevillinger, end Tilfældet var.

FLAADENS CIVILE VIRKSOMHED

Fiskeriinspektionen foretages dels i det egentlige Danmarks Territorialfarvande inden for og uden for Skagen, dels i fjernere Farvande, ved Færøerne, Island og Grønland; i de sidstnævnte har dog Island i de senere Aar til Dels selv overtaget Fiskeriinspektionen ved sine Kyster. Ved Aarhundredets Begyndelse var det kun lejlighedsvis, at der blev sendt Skibe til Grønland, og Fiskeriinspektionen dér blev der egentlig først lagt Vægt paa efter Verdenskrigen, men efter den Tid er den efterhaanden tiltaget i Omfang.

Fiskeriinspektionen inden for og uden for Skagen blev indtil Verdenskrigen besørget af gamle Kanonbaade og Torpedobaade, senere i adskillige Aar af et under Verdenskrigen købt Inspektionsskib »Diana«, undertiden i Forbindelse med en Torpedobaad og enkelte Gange ogsaa med Luftfartøjer og Undervandsbaade; i Periodens sidste Aar besørgedes den af forskellige af de i det efterfølgende nævnte Inspektionsskibe. Til Inspektion i de fjernere Farvande maatte der benyttes større og mere sødygtige Skibe end Kanon- og Torpedobaade. I en stor Del af Perioden var det hovedsagelig forskellige af Flaadens til Krigsbrug byggede Skibe, der maatte besørge Inspektionen i de fjernere Farvande; men allerede i Aaret 1900 byggedes der et Skib særlig med Inspektionen ved Færøerne for Øje, nemlig »Beskytteren« (415 Tons), som udførte Inspektion ved Færøerne lige til Aaret 1929 og derefter gjorde forskellig Tjeneste i Flaaden lige til 1937. Fiskeriinspektionen ved Island udførtes i den første Del af Perioden af Krydserne »Hejmdal« og »Hekla«, men i 1906 byggedes et særligt Skib til denne Tjeneste, »Islands Falk« (730 Tons), og det beholdt den, indtil det i 1930 afløstes af »Hvidbjørnen« (1050 Tons) og selv overtog Inspektionen ved Færøerne og i Nordsøen. I 1920 købtes en i 1916 i England bygget »sloop« (1300 Tons), der fik Navnet »Fylla« og blev sat ind som Inspektionsskib ved Grønland; det blev dog hurtigt udslidt og maatte allerede kasseres efter 10 Aars Forløb. Senere er Inspektionen ved Grønland blevet udført først af et af Grønlandske Handel lejet Skib »Godthaab« og derefter

Opmaalingsskibet »Hejmdal«, søsat 1935.

af »Ingolf« (1200 Tons), begge assisterede af »Maagen« (ca. 110 Tons), der er en tidligere Fiskekutter.

Med Undtagelse af »Fylla«, »Maagen« og »Godthaab« er alle de nævnte Skibe byggede paa Orlogsværftet. Naar de har været paa Fiskeriinspektion, har de jævnlig ogsaa udført Opmaalingsarbejder, og de har yderligere i de senere Aar i ikke ringe Grad været benyttede som Øvelsesskibe for forskellige Dele af Flaadens Personel, saaledes har »Ingolf« i 5 Aar været Kadetskib.

Søopmaalingen foretages under Overledelse af Søkortarkivets Direktør, der er Søofficer, og Arkivet fremstiller paa Grundlag af Opmaalingerne Søkort over alle vore Farvande til Brug ikke alene for Flaaden, men for alle søfarende. Ved dette Arbejde foregaar der en intim Samvirken med de to civile Institutioner Fyr- og Vagervæsenet og Lods væsenet, der begge er underlagt Marineministeriet.

Opmaalingen blev i mange Aar i vore indre Farvande udført med nogle i 1861 byggede, men senere noget ændrede Kanonbaade paa 170 Tons, der efter Ændringen benævnedes Opmaalingsskibe og gjorde særdeles god Fyldest som saadanne, men til mere aabne Farvande var de ikke sødygtige nok. Naar der skulde opmaales i vore fjernere Farvande, maatte det besørges enten af Fiskeriinspektionsskibene eller, naar det drejede sig om større Arbejder, af større og mere sødygtige ældre Krigsskibe; saaledes var den i 1863 byggede Skrueskonnert »Diana« paa Opmaaling ved Island i Aarene 1900 og 1901,

og den i 1876 byggede Skrueskonnert »Ingolf« ved vore vestindiske Øer i 1912, og i Trediverne foretog det tidligere nævnte Skib »Godthaab« nogle Gange Opmaaling ved Grønlands Kyst. Først i 1935 byggedes et egentligt Opmaalings-skib »Hejmdal« paa 700 Tons til Opmaaling i fjernere Farvande, og i 1936 og 1938 to mindre Skibe, »Ternen« (til Brug ved Grønland) paa 80 Tons og »Freja« paa 320 Tons, til Afløsning af de gamle og nu ganske udslidte Kanonbaade.

I Trediverne har endelig Flaadens Luftfartøjer i stor Udstrækning udført Opmaalingsarbejder først ved Grønlands Østkyst og senere i Island, hvor store Dele af Landets Indre er blevet kortlagt ved Flyvernes Hjælp.

ORLOGSVÆRFTET

Orlogsværftet er en Institution, der ikke alene, hvad Arbejdsomraade angaar, danner, men som i mange Aar ogsaa, hvad Personel angaar, dannede en integrerende Del af Søværnet. Saa godt som alle Flaadens Skibe er i Aarhundreder blevet og bliver stadig byggede paa Orlogsværftet, der ligeledes har bygget de allerfleste af Flaadens Luftfartøjer og fremstillet en stor Del af Flaadens øvrige Materiel, og det har saaledes formidlet en meget stor Del af de Flaaden tilstaaede Pengemidler.

Bygningen af Krigsskibe kræver et nøje Samarbejde, ikke alene mellem Skibbyggeri og Maskinvæsen, men ogsaa mellem disse og de Virksomheder, der fremstiller Artilleri- og Torpedomateriellet, hvortil hører ikke alene Kanoner og Torpedoudskydningsapparater, men ogsaa deres Ammunition, til hvis sikre Opbevaring om Bord der kræves særlige Foranstaltninger, samt alle de Apparater, der er nødvendige for at kunne udnytte dem paa rette Maade. Dette Samarbejde sikredes ved Aarhundredets Begyndelse ifølge Søværnsloven af 1880 derved, at baade »Skibbygning- og Maskinvæsen«, der lededes af en Direktør, Tøjhusafdelingen, der tilvejebragte Artillerimateriellet og lededes af en »Tøjmester« (Søofficer), og »Søminekorpsets Depot«, der tilvejebragte Torpedo- og Søminemateriellet og lededes af »Chefen for Søminekorpset« (Søofficer), var underlagt »Chefen for Orlogsværftet«, der var en Admiral i Tjenesten. Han var ifølge Loven militær Chef baade for de nævnte Institutioner og for alle andre af de paa Orlogsværftets (nu »Holmen«s) Grund værende Virksomheder; han havde Overopsynet med dem, deres Materiel, Personel og Anlæg og skulde overvaage Samarbejdet imellem dem. Kun Bestyrelsen af den egentlige Fabrikvirksomhed var ham uvedkommende, og saadan Virksomhed fandtes i stor Stil ved Skibbyggeriet og Ma-

skinværkstederne og i mindre Stil ved Artilleriets og Søminekorpsets Værksteder.

Ved Søværnsloven af 1922 blev »Skibbygning og Maskinvæsen« helt uafhængig af Chefen for Orlogsværftet, og dets Direktør blev direkte underlagt Marineministeriet og fik Overledelsen af al den egentlige Fabriksvirksomhed; Marineministeriet maatte altsaa nu sørge for Samarbejdet. Grunden til denne Udskillelse angaves i Bemærkningerne til Lovforslaget at være Ønsket om, at denne ret store Fabriksvirksomhed skulde kunne drives efter lignende Principper som tilsvarende private Virksomheder. Et Par Aar efter drog man den Konsekvens af Udskillelsen, at alle Anlæg, der hørte under Skibbygning og Maskinvæsen nu benævnedes »Orlogsværftet«, medens Resten af det, man hidtil havde forstaaet derved, blev kaldt »Flaadestationen«.

Ved Aarhundredets Begyndelse var der ved de forskellige Virksomheder paa Orlogsværftet foruden en Del overordnet militært og civilt Personel og et ret talrigt Kontorpersonale, som ikke vil blive omtalt nærmere her, beskæftiget ca. 380 »faste« Arbejdere (Haandværkere og Arbejdsmand) og et med Beskæftigelsesgraden varierende Antal »private« Arbejdere. De »faste« Arbejdere blev antaget for et Aar ad Gangen, men de kunde — og det skete i Reglen — genantages, saa længe de fandtes egnede dertil, medens de »private« antoges og afskedigedes efter lignende Regler som i Privatlivet. De »faste« havde foruden den sikrede Levevej forskellige Goder fremfor de »private«, saasom Adgang til Bolig i Nyboder og fri Lægehjælp for dem selv og deres Husstand, men til Gengæld var deres Lønning mindre end de »private«s.

Formaalet med denne Deling var i de »faste« altid at have en Stamme af Arbejdere, der var kendt med det ved Orlogsværftet forefaldende Arbejde, og af hvilke man kunde udkommandere de til Skibene nødvendige Arbejdere paa Togt, og som stod uafhængige af de i Privatlivet ikke ualmindelige Stridigheder mellem Arbejdsgivere og Arbejdere og de dermed følgende Arbejdsstandsninger.

Den faste Stamme udvidedes ved Søværnsloven af 1909 til ca. 360 Mand, men i 1919 gik man den modsatte Vej og ophævede den helt. Under de særlige Arbejdsforhold, som fandtes her i Landet under Verdenskrigen, havde der udviklet sig visse Uoverensstemmelser mellem de »faste« og de »private« Arbejdere; de »private«s Antal var efterhaanden steget en Del, og mange af dem havde i Realiteten lige saa fast Arbejde paa Orlogsværftet som de »faste«, og disse var derfor misfornøjede med, at de tjente mindre end de »private«, og de »private« var misfornøjede med, at Strejker ikke havde rigtig Slagkraft, saa længe Arbejdet under saadanne kunde fortsættes i ikke

ringe Udstrækning med de »faste«. Da der imidlertid stadig var Brug for et Antal søfarende Arbejdere til Udkommando med Skibene, overførtes et mindre Antal af de »faste«, indtil 80, til Flaadens Rammer som »Mekanikere« og »Magasinfolk«, medens Resten fik Adgang til Arbejde som »private«. Herefter var alle Orlogsværftets og kort efter ogsaa Flaadestationens Virksomheder stillede paa samme Maade til og i samme Afhængighed af Arbejderne som private Virksomheder.

De forskellige Virksomheder paa »Holmen«, som det tidligere Orlogsværfts Grund nu hedder, har naturligvis som Hovedopgave Bygning, Udrustning og Reparation af Flaadens Skibe og Luftfartøjer, men de har i hele den her omhandlede Tid ogsaa udført Arbejder for andre Statsinstitutioner, og dette gælder i særlig Grad Skibsbygning og Maskinvæsen, der i stor Udstrækning har udført Nybygninger og især Reparationer for Fyr- og Vagervæsenet, Lodsvæsenet, Redningsvæsenet og Statsbanerne, og efterhaanden som Flaaden er blevet formindsket, har Arbejdet for de andre Institutioner faaet større og større Betydning for Beskæftigelsesgraden, og man opnaar derved at kunne have en langt større Personelstyrke til Disposition for Flaaden, hvis særlige, specielt hvis truende Forhold kræver det, end den Styrke, der er nødvendig for Flaaden under normale Forhold.